

2. Кримінальний кодекс України. Суми: ТОВ ВВП «Нотіс», 2025. 268 с.

3. Бабій С.В. Особливості участі адвоката у процедурі медіації / Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (10 листопада 2017 р., Одеса) / відп. ред. Н.М. Бажанова, Є.С. Хижняк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 306-308.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-6>

## **ВТРУЧАННЯ ПРОКУРОРА В ГОСПОДАРСЬКИЙ, ЦИВІЛЬНИЙ ЧИ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУДОВИЙ ПРОЦЕС ЯК ПОРУШЕННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ СТОРІН**

**Белкін Леонід Михайлович**

*кандидат технічних наук,*

*старший науковий співробітник, адвокат*

Одним із фундаментальних принципів правової держави є принцип рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом. Він закріплений у Конституції України та покликаний гарантувати справедливий розгляд справи, за якого жодна зі сторін не має процесуальних переваг. Проте участь прокурора у господарському, цивільному чи адміністративному судовому процесі нерідко ставить під сумнів дотримання цього принципу.

Прокурор за своєю правовою природою є представником державної влади, наділеним особливим статусом, авторитетом та широкими процесуальними повноваженнями. Його втручання у судові спори порушує баланс між учасниками процесу, адже інша сторона не має рівнозначних ресурсів чи впливу. Втручання прокурора змінює саму природу процесу, оскільки його позиція часто сприймається судом як більш вагома, ніж аргументи звичайного учасника справи. Це підриває довіру до суду як до неупередженого органу правосуддя.

Європейський Суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) неодноразово вказував, що участь прокурора в судовому провадженні поза межами кримінального процесу, незалежно від існуючих законодавчих гарантій неупередженості та об'єктивності цього органу, допускається як виняток, оскільки така участь на боці однієї із сторін може негативно сприйматися в суспільстві, в тому числі, через існування загрози

порушення досить чутливого та важливого принципу рівності сторін судового процесу.

Так уже ustalеною є позиція, згідно з якою прокурор або посадова особа з аналогічними функціями, пропонуючи задовольнити або відхилити позов або скаргу, стає опонентом або союзником сторін у справі, а тому його участь може викликати в однієї зі сторін відчуття нерівності (рішення у справі «Ф.В. проти Франції» (F.W. v. France), заява № 61517/00, п. 27; «Кресс проти Франції» (Kress v. France [GC]), заява № 39594/98, п. 72).

У рішенні у справі «Меріт проти України» (заява № 66561/01, п. 63) ЄСПЛ зазначив, що тільки той факт, на який посилається Уряд, що відповідно до національного законодавства прокуратура, крім виконання функції обвинувачення, ще й діє в інтересах суспільства, не може розглядатися як підтвердження її статусу незалежного та безстороннього суб'єкта в суді.

Крім того, важливе значення також мають наступні сформовані ЄСПЛ підходи: в ряді випадків присутність прокурора чи аналогічного службовця в засіданнях суду в якості «активного» або «пасивного» учасника справи може вважатися порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції (Martinie v. France [GC], заява № 58675/00, п. 53); сам по собі факт того, що дії прокурорів спрямовані на охорону державних інтересів, не можна тлумачити як надання їм правового статусу незалежних і неупереджених учасників процесу (Zlinsat, spol. s.r.o. v. Bulgaria, заява № 57785/00, п. 78); хоча незалежність та неупередженість прокурора чи аналогічної посадової особи не піддаються критиці, підвищена чутливість громадськості до справедливого здійснення правосуддя виправдовує зростаюче значення, яке надається такій участі прокурора (Borgers v. Belgium, заява № 12005/86, п. 24). У справі «Станкевич проти Польщі» (Stankiewicz v. Poland, № 46917/99, п. 68-69) Суд встановив, що співробітники органів прокуратури володіють спеціальними знаннями в галузі права, а також мають доступ до фінансових ресурсів, і такі дві переваги, безумовно, є недоступними для більшості приватних осіб; подібний привілей може бути виправданий охороною правопорядку, але його «використання неприпустиме, якщо це призводить до нерівноправного становища сторони в цивільному судочинстві стосовно прокурора».

У справі *Menchinskaya v. Russia* (заява № 42454/02) Суд дійшов висновку, що участь прокурора під час судового розгляду цивільного позову призвела до порушення справедливості судового розгляду та принципу рівності сторін. У цій справі ЄСПЛ виходив з того, що хоч прокурор відповідно до національного законодавства мав юридичні підстави брати участь у судовому розгляді, ця справа не мала жодних

особливих обставин, які могли би виправдати його вступ у процес; оскільки лише прокурор надав свої аргументи в усній формі апеляційному суду, вступ прокурора у цей судовий процес під час розгляду апеляційної скарги підірвав справедливість судового розгляду і принцип рівності сторін, чим було порушено п. 1 ст. 6 Конвенції (пп. 36–40).

У Рекомендаціях Парламентської Асамблеї Ради Європи від 27.05.2003 № 1604 (2003) «Про роль прокуратури в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві закону» щодо функцій органів прокуратури, які не відносяться до сфери кримінального права, передбачено важливість забезпечити, щоб повноваження і функції прокурорів обмежувалися сферою переслідування осіб, винних у скоєнні кримінальних правопорушень, і вирішення загальних завдань щодо захисту інтересів держави через систему відправлення кримінального правосуддя, а для виконання будь-яких інших функцій були засновані окремі, належним чином розміщені і ефективні органи.

Отже, втручання прокурора в господарський, цивільний чи адміністративний судовий процес може розглядатися як порушення конституційного принципу рівності всіх учасників перед законом і судом. Для забезпечення справедливого правосуддя важливо чітко обмежувати участь прокурора лише тими випадками, де це дійсно необхідно для захисту суспільного інтересу, не допускаючи порушення балансу між сторонами та основ демократичної правової держави.

Так, в Постанові від 06.02.2019 року у справі № 927/246/18 Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду, зокрема, вказано [1, № 79687723]:

«28. ...захистити інтереси держави повинні насамперед відповідні суб'єкти владних повноважень, А НЕ ПРОКУРОР. Щоб інтереси держави не залишилися незахищеними, прокурор виконує субсидіарну роль, замінює в судовому провадженні відповідного суб'єкта владних повноважень, який всупереч вимог закону не здійснює захисту або робить це неналежно. У кожному такому випадку прокурор повинен навести (а суд перевірити) причини, які перешкоджають захисту інтересів держави належним суб'єктом, і які є підставами для звернення прокурора до суду.

29. Прокурор не може вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду і замінювати належного суб'єкта владних повноважень, який може і бажає захищати інтереси держави.

30. Більше того, саме лише посилання в позовній заяві на те, що уповноважений орган не здійснює або неналежним чином здійснює відповідні повноваження, ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЗАЯВИ ДЛЯ РОЗГЛЯДУ НЕДОСТАТНЬО. У такому разі прокурор повинен надати належні та допустимі докази відповідно до вимог процесуального закону

(наприклад, внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про вчинене кримінальне правопорушення на підставі статті 367 Кримінального кодексу України (службова недбалість); вирок суду щодо службових осіб; докази накладення дисциплінарних стягнень на державних службовця, які займають посаду державної служби в органі державної влади та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків тощо)» (напівжирним шрифтом виділено автором).

В цьому сенсі класичним прикладом порушення принципу рівності сторін є розгляд Північним апеляційним господарським судом апеляційної скарги прокурора, поданої в інтересах Київської міської ради (далі – КМР), у справі № 910/3432/23. Подаючи цю апеляційну скаргу, прокурор і не приховує, що подав апеляційну скаргу тому, що КМР пропустила без поважних причин строк на апеляційне оскарження. Зокрема, в ухвалі від 19.09.2023 р. у даній справі апеляційний суд дійшов наступних висновків: *«Отже, враховуючи відсутність доказів направлення апеляційної скарги до Північного апеляційного господарського суду в строк та не достатньою аргументацією клопотання про обставини, що спричинили пропущення строку на апеляційне скарження, та враховуючи пропущення строку на подання клопотання про усунення недоліків, суд апеляційної інстанції дійшов до висновку про повернення апеляційної скарги»* [1, № 113622093]. При цьому Відповідач пропустив строк і на подання клопотання про усунення недоліків.

Таким чином, КМР в особі прокурора отримала засіб нівелювання своєї протиправної поведінки і недбалого ставлення до виконання процесуальних обов'язків. КМР отримала додаткову можливість забезпечити собі поновлення строку на апеляційне оскарження, що стороні іншій стороні є очевидно недоступним. При цьому прокурор жодних нових обставин правовідносин у сфері спору не встановив, жодних нових аргументів, порівняно із тим, що наводилися КМР, не навів, а суто формально виконав роль засобу поновлення строку на апеляційне оскарження.

Отже, всупереч пункту 28 Постанови від 06.02.2019 року у справі № 927/246/18 Верховного Суду, прокурор НЕ навів (а апеляційний суд НЕ перевірів) причини, які перешкождали захисту інтересів держави належним суб'єктом (КМР), і які є підставами для звернення прокурора до суду.

Крім того, покликаючись до неналежного захисту інтересів держави з боку КМР, прокурор, всупереч пункту 30 наведеної вище цитати з Постанови від 06.02.2019 року у справі № 927/246/18 Верховного Суду,

не навів відомості про застосування заходів прокурорського реагування на такий неналежний захист або хоча б заходів реагування в середині суб'єкта владних повноважень. Тобто, апеляційний суд прямо ВІДСТУПИВ від правових позицій Верховного Суду, викладених у Постанові від 06.02.2019 року у справі № 927/246/18.

Таким чином, даний епізод свідчить про очевидне порушення принципу рівності сторін за рахунок втручання прокурора у судовий процес і небажання судів перешкоджати такому неналежному втручанню.

### **Література:**

1. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-7>

## **ЧЕСТЬ І ГІДНІСТЬ СУДДІВ В КОНТЕКСТІ ЇХ ПРОФЕСІЙНО-ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ**

**Бичков Ігор Геннадійович**

*кандидат юридичних наук,*

*суддя Ковпаківського районного суду м. Суми*

*м. Суми, Україна*

Честь та гідність – це ті суспільні цінності морально-етичного порядку, які притаманні кожній людині, оскільки саме вони характеризують її з точки зору порядності, чесності, добросовісності, відповідальності тощо, а відтак ці цінності притаманні і суддям, які здійснюють правозастосування в процесі розгляду цивільно-правових, адміністративно-правових, господарсько–правових спорів, кримінальних та адміністративних справ. Юридична природа поняття честі та гідності, в тому числі і у сфері правосуддя, по суті бере свій початок з первісних уявлень людини про те, що з точки спільного, а в подальшому – і правового життя людини сприймається як прийнятне та законне, як з точки зору звичаєвого, так і державного права. Безумовно, поспішний розвиток суспільних відносин діалектичним чином впливав і на поняття честі та гідності, в тому числі і у сфері правосуддя, де кожного разу честь і гідність ставилася на вершину ієрархічних цінностей.